

Wprowadzenie

Mowa towarzyszy człowiekowi od tysiącleci i jest jednym z jego największych osiągnięć, gdyż: „otwiera nowe perspektywy i nowe możliwości zarówno w procesie uczenia się, jak i działania, zaczyna dominować nad dotychczasowymi doświadczeniami i zaczyna je przekształcać”¹. Mowa jest procesem złożonym, zespołem czynności neurofizjologicznych angażujących wiele struktur mózgowych odpowiadających za pojawienie się zdolności do posługiwania się nią oraz określania zasad jej specyfiki. Posługiwanie się mową umożliwia komunikowanie się z otoczeniem – ułatwia nawiązywanie i utrzymywanie interpersonalnych relacji oraz współuczestniczenie w życiu społecznym. Sprawia, że człowiek doskonali swój rozwój dzięki gromadzeniu i porządkowaniu wiedzy o sobie samym i otaczającym go świecie.

W czwartym tomie „Logopedii Silesiany” w naukowej refleksji Autorzy dążą do odkrywania – w odniesieniu do multidyscyplinarnego charakteru logopedycznych opisów – złożonych aspektów mowy w rozwoju i w zaburzeniach. Pozostając w zgodzie z ideą czasopisma, „Logopedia Silesiana” po raz kolejny otwiera możliwość prezentacji dokonań i przemyśleń wszystkim osobom zainteresowanym logopedią jako nauką o biologicznych uwarunkowaniach języka i zachowaniach językowych oraz opisem relacji między mową, myśleniem a rzeczywistością wyrażaną językiem. Wraz ze specjalizacją mózgu i rozwojem funkcji językowych doskonaleniu podlegają obwodowe struktury narządu mowy, odpowiadające za produkcję mowy oraz jej percepcję (odbiór za pomocą narządu słuchu). Wszelkie nieprawidłowości występujące w ich zakresie od samego początku łączą się z praktyczną działalnością logopedii związaną z diagnozą i terapią zaburzeń mowy. Tradycję logopedii określa bowiem praktyczna działalność w zakresie czynności orzekających o zaburzeniach mowy, tworzenie programów terapii osób dotkniętych zaburzeniami mowy oraz budowanie metod i sposobów tej terapii. Analiza tak złożonych zjawisk jak język, jego nabywanie i funkcjonowanie w umyśle oraz zaburzone zachowania języko-

¹ O. SACKS, *Zobaczyć głos*. Poznań, Wydawnictwo Zysk i S-ka 1990, s. 74.

we człowieka: wady wymowy, jąkanie, zaburzenia mowy w głuchocie, uszkodzeniach mózgu o różnej etiologii, m.in. w zespołach psychoorganicznych i wielorakich zespołach neurologicznych, rodzi konieczność ich naukowego opisu. Logopedia od początku swojego istnienia syntetyzuje w swojej działalności dokonania językoznawstwa, nauk medycznych (szczególnie neurologii i audiologii), psychologii i pedagogiki, by odkrywać nowe obszary wiedzy i empirycznych rozwiązań związanych z mową, jej rozwojem oraz zaburzeniami. Logopedia bowiem: „dotyczy ludzkiej komunikacji i jej przebiegu, rozwoju i zaburzeń w szczególności opisu, oceny i terapii głosu, mówienia (mowy i języka) oraz terapii zaburzeń czynności połykania. W zakres komunikacji należy włączać procesy związane z rozumieniem i produkcją ustnych i pisemnych wypowiedzi, a także odpowiednich form komunikacji niewerbalnej. Logopedia bada wszystkie poziomy mowy”². I właśnie tym zadaniom poświęcają swoją uwagę Autorzy czwartego już tomu „Logopedii Silesiany”.

Z wielkim zaszczytem i przyjemnością przedstawiam kolejny numer czasopisma znajdującego się w międzynarodowych bazach referencyjnych: CEEOL, IC Journal Master List, CEJSH. Czasopismo w zakresie działań na rzecz otwartego dostępu do badań naukowych oraz poprawy jakości i zasięgu naukowej działalności wydawniczej znajduje się również w Open Journal System (www.journals.us.edu.pl) oraz zostało zgłoszone do bazy ERIH+. W związku z wymogiem przystąpienia do procesu parametryzacji został określony wskaźnik liczbowy IVC (Index Copernicus Value) i zostały wprowadzone dane do systemu POL-index (utworzonej w Centrum Otwartej Nauki ICM UW polskiej bazy cytowań czasopism naukowych z tzw. listy B).

* * *

Składające się na tom „Logopedii Silesiany” artykuły dotyczą zarówno aspektów diagnostycznych – zawierają opisy i objaśnienia wielorakich stanów zaburzeń mowy u dzieci, młodzieży i dorosłych, jak i prognostycznych – prezentują metody postępowania terapeutycznego dla poszczególnych zaburzeń, np. dla autyzmu, uszkodzeń mózgu, oraz anagnostycznego – wykorzystują wiedzę na temat zaburzeń i sposobów ich łagodzenia, celem osiągnięcia wytyczanych celów terapeutycznych.

Zgodnie z tradycją czasopisma tom składa się z trzech zasadniczych części, w których naukowo-kazuistycznym dociekaniom w zakresie opanowywania i doskonalenia reguł przyswajania i odzyskiwania mowy towarzyszy dialogowo rozumiany proces postępowania terapeutycznego.

Prace naukowo-badawcze „Logopedii Silesiany” otwiera podrozdział *Logopedia zagraniczna*, złożony z trzech tekstów. W pierwszym tekście badaczki z Instytutu Pedagogiki Specjalnej Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Pałackiego w Ołomuńcu, Kateřina Vitásková i Alena Říhová, na podstawie wyników badań – stanowiących wprowadzenie do specjalistycznych analiz w ramach projektu IGA,

² O. PRZYBYŁA, T. WOŹNIAK: *Raport Projektu NetQues* – tekst w niniejszym tomie „Logopedii Silesiany”, s. 416.

a częściowo też projektu GAČR – wykazują, że dzięki systematycznej terapii logopedycznej skierowanej na rozwój motoryki oralnej rozwija się zdolność imitowania ruchów artykulacyjnych i wzrasta możliwość korelacji między prakcją oralną, gnozą oralną oraz prakcją motoryczną a percepcją wizualną i pragmatycznymi zdolnościami komunikacji u dzieci z zaburzeniami spektrum autystycznego. Z kolei Mieczysław Chęćek w artykule analizującym niektóre aspekty realizacji jednostek mowy w jąkanii wpisuje się w bogaty, wieloaspektowy nurt badań nad zaburzeniami płynności mowy. Podrozdział zamyka tekst Kateřiny Vitáskovej, Lucie Šebkovéj i Terezy Keprdovej, w którym badaczki przedstawiają analizę badań ukierowanych na identyfikację zaburzeń mowy wśród studentów kierunku tłumaczeniowego.

Artykuły zamieszczone w części *Logopedia polska* wyjaśniają w szerokiej perspektywie opisu złożone aspekty mowy w rozwoju i w zaburzeniach. Cykl otwierają rozważania Grażyny Guni nad wielowymiarowością problemów edukacji inkluzyjnej osób z zaburzeniami słuchu. Najnowsze teorie dotyczące jąkania – przy odwołaniu do weryfikowalnych metod opartych na neuroobrazowaniu lub badaniach neurofizjologicznych i audiologicznych – prezentuje Tomasz Woźniak. Z kolei Jolanta Panasiuk zwraca uwagę na konieczność opracowania procedur diagnozy i terapii zaburzeń interakcji w przypadku jednej z form otępienia i zaburzeń charakteropatycznych z nią związanych, tj. z zespołem organicznym o lokalizacji czołowej, podkreślając, że istniejące opisy zaburzeń mowy koncentrują się głównie na dysfunkcjach procesu komunikacji, pomijają natomiast opis trudności spowodowanych zaburzeniami sterującymi funkcją słowa.

Podrozdział drugi obejmuje również zagadnienia dotyczące zastosowania nowych technik w diagnostyce, terapii i rehabilitacji osób z wadą słuchu (Irena Urban i Piotr H. Skarżyński). Zostały także zaprezentowane teoretyczne aspekty niezbędne w zakresie programowania terapii logopedycznej, między innymi Anna Walawska-Hrycek i Ewa Krzystanek przedstawiają treści związane z funkcjonalną anatomią ośrodkowego układu nerwowego, z kolei Mieczysław Chęćek i Elżbieta Bijak podkreślają istotę motywacji w terapii jąkania.

W polu zainteresowań znalazły się również zagadnienia z obszaru kultury żywego słowa. Agnieszka Myszka zwraca uwagę na szerzenie się nietypowej, lekko zmiękczonej wymowy głosek szeregu szumiącego oraz lekko stwardniałej (półmiękkiej) wymowy głosek szeregu ciszącego. Część prac dotyczy problemów metodologicznych badań nad kompetencją językową dzieci z niedoksztalceniem o typie afazji (Anna Żywot) oraz dzieci z niepełnosprawnością intelektualną (Agnieszka Wątorrek). W tomie znalazł się także opis oddziaływań w zakresie wczesnej opieki logopedycznej nad dzieckiem z rozszczepem wargi i podniebienia (Elżbieta Radkowska).

Artykuły w drugiej części „Logopedii Silesiany” dotyczą praktyki logopedycznej. Autorzy dzielą się swoimi strategiami badawczo-metodyczno-organizacyjnymi. Na temat problemów diagnozy i możliwości programowania języka dziecka z głębokim uszkodzeniem słuchu z zastosowaniem metody audytywno-werbalnej piszą Agnieszka Ptaszkowska i Anita Lorenc. Proces zdrowienia z afazji pacjentki

po operacji neurochirurgicznej analizują Sylwia Frączkiewicz i Jolanta Panasiuk, wskazując, że wraz z przekroczeniem afatycznych problemów i ewolucją mechanizmów zaburzeń językowych uległ zmianom poziom funkcjonowania w społeczeństwie pacjentki oraz znacząco poprawiła się jej sfera poznawcza. Joanna Błażejewska przedstawia propozycję oddziaływania neurologopedycznego w pracy z pacjentem ze stwardnieniem bocznym zanikowym. Justyna Wojciechowska omawia propozycję oceniania rozumienia tekstu w praktyce logopedycznej i wskazuje na praktyczne korzyści płynące z jej stosowania. Kamila Dębińska-Gustaw podjęła się omówienia relacji zaburzeń mowy o podłożu neurologicznym z trudnościami w czytaniu oraz pisaniu na podstawie analizy przypadku szesnastolatki z alalią. O zaburzeniach dyskursu w schizofrenii na podstawie badań własnych metodą indywidualnych przypadków piszą Renata Tomaszuk-Wieczorek i Dawid Larysz. Wśród zagadnień z zakresu praktyki logopedycznej znalazły się również propozycje zastosowania metody proprioreceptywno-nerwowo-mięśniowego torowania (Monika Knychalska-Zbierańska, Katarzyna Walas) i wykorzystania polskiej wersji „Baterii Testów do Badania Funkcji Językowych i Komunikacyjnych Prawej Półkuli Mózgu” (Agnieszka Rożek i Dawid Larysz). Na kwestie postrzegania osób z wadą wymowy przez społeczeństwo zwróca uwagę Monika Knychalska-Zbierańska.

Ostatnia, trzecia część tomu – *Materiały, pomoce, sprawozdania* – obejmuje opis afatycznych zaburzeń mowy w korelacji z obrazem klinicznym pacjenta po przebytym udarze mózgu (Barbara Miguła) oraz propozycje zabaw logopedycznych przydatnych w czasie zajęć terapeutycznych. Tom zamyka raport projektu Network for Tuning Standards and Quality of Education programmes for Speech and Language Therapists in Europe (NetQues) – w tłumaczeniu Olgi Przybyli i Tomasza Woźniaka – zawierający wykaz standardów i opis kluczowych kompetencji wspólnych dla uniwersyteckich programów kształcenia logopedycznego w Europie.

* * *

Mam nadzieję, że czwarty tom „Logopedii Silesiany” przybliży w swojej tematyce różnorodności bogactwo dyscypliny i ukazuje, że bez mowy i komunikowania się każdy z nas żyje w swoim odrębnym świecie wewnętrznym... Dopiero bowiem doświadczanie komunikacyjnej wzajemności pozwala odkryć światy innych ludzi i wskazać, że nie zawsze światy te są takie same. Dlatego dostarczanie uporządkowanych wyników empirycznych dociekań i wyjaśnianie aspektów mowy w rozwoju i w zaburzeniach stanowi przestrzeń otwartą i wymagającą odnajdywania ciągle nowych sposobów jej opisu.

Chciałabym wyrazić wdzięczność Autorom, Recenzentom oraz Redaktorom za ich cenny wkład w powstanie tomu.

Olga Przybyła